

U terminologiji je semantičko preciziranje jedno od osnovnih načela. Po tom načelu ni jedan termin ne bi smio biti ekvivalent za dva ili više različitih pojmova. Kao što se pokazalo, u našoj se onomastičkoj literaturi termini *t o p o n o m a s t i k a* i *t o p o n i m i j a* nisu do danas jasno izdiferencirali. Oba se izmjenično upotrebljavaju za oba spomenuta pojma. Ostaje pitanje da li će se ta dva termina upotrebljavati sinonimno, da li će se njihova upotreba ograničiti samo na po jedan pojam ili treba revidirati shvaćanje o tim dvama pojmovima, a u vezi s time i o njihovoj terminološkoj vrijednosti. Ovo, dakako, uz uvjet da za sada apstrahiramo pitanje naše narodne terminologije u ovoj struci.

Naši vodeći onomasti (Skok i Hraste) nisu ta dva termina pojmovno ograničavali ili samo na jedno ili samo na drugo značenje, nego su — bilo jednim bilo drugim — obuhvaćali oba značenja zajedno svodeći ih na jedan, širi pojam. U njemu se sadržava kao prvo: predmet, tj. sam toponim (»ime-novanje, nazivanje mjesta«), a kao drugo: naučna obrada predmeta, tj. toponima (»nauka o značenju i porijeklu toponima«). Na taj se način mjesto jednog terminološkog ekvivalenta (bilo toponomastike bilo toponimije) za dva pojma dobiva pojmovno i terminološko jedinstvo, a to je u skladu s načelom semantičkoga preciziranja termina. Nije, dakle, ovdje riječ o proširenju pojma (o svodenju dva pojma pod jedan) nego o obuhvaćanju svih njegovih funkcija i o njihovu fiksiranju pod jedan termin: toponomastika ili toponimija. Istoznačnost tih termina nije na smetnju jer su obje varijante glasovno gotovo iste. Naša nam stručna literatura ne dopušta da se olako odrek-nemo jednoga na račun drugoga. Može se samo dodati da sadašnja praksa ide u prilog varijante *t o p o n o m a s t i k a*. Oslonac ima i u terminu *o n o m a s t i k a* koji, kao što se pokazalo, supsumira proučavanje svih vlastitih imena, a prema njemu se nije u nas uobičajila varijanta *o n o n i m i j a*.

PITANJA I ODGOVORI

DULJINA ILI DUŽINA?

Čitalac N. B. iz Zaboka pita »da li je *duljina* i *dužina* (npr. dana) isto«.

Vrlo je vjerojatno da to pitanje potječe iz općega shvaćanja književnoga jezika: ako u njemu postoje dva oblika, tada ili ne znače potpuno isto ili, ako znače, nisu jednako dobra. To se shvaćanje temelji na jednom od osnovnih obilježja književnoga jezika, a to je ekonomija. Ako dva oblika imaju isto značenje, i spoznajno i osjećajno, i ako se mogu podjednako upotrijebiti u svakom kon-

tekstu, jedan je od njih balast u jeziku. Zamislite što bi se dogodilo kad bismo za svaki pojam imali dvije riječi. Morali bismo sve dvostruko učiti, dvostruko bismo opteretili svoj mozak, a znali bismo samo jedan jezik. Jasno je kako bi to bio velik nedostatak svakog jezika i da zbog toga jedna od istoznačnica (riječi istoga značenja, a različitog oblika) s vremenom nestane iz jezika. Ako se to ne dogodi, počinju se razlikovati po značenju.

A jesu li *duljina* i *dužina* istoznačnice? Jesu, i zapaža se da na njima djeluju obje

spomenute težnje. Provjeravanja njihovih značenja u našim rječnicima pokazuju da se ni u jednom ne razlikuju, a u nekim je dužini dana izrazita prednost. Tako je u Vukovu i Ristić-Kangrginu duljina upućena na dužinu: u novom su Pravopisu zabilježene obje ravnopravno, ali je u pravopisnu terminologiju uzeta samo dužina. U tome se očituje prva težnja.

Izuzetak je od toga jedino Benešićev Hrvatsko-poljski rječnik gdje obje nisu prevedene potpuno jednako:

»duljina ž długość, rozciągłość, trwanie«
»dużina ž długość, p duljina«.

Kako długość znači 'dužina' ili 'duljina', a rozciągłość 'protegnutost, produljenost', trwanie 'trajanje' (p znači patrz = gledaj, vidi), to im je i ovdje značenje isto, samo što u prenesenu značenju Benešić daje riječi duljina prednost. Iako razlika nije potpuna, ipak u njoj zapažamo drugu težnju.

Do punog izražaja druga je težnja došla u geometriji. U Enciklopediji Leksikografskoga zavoda dužina i duljina terminološki se razlikuju:

»DUŽINA, u geometriji, dio pravca omeđen sa dvije točke, odnosno pravolinijska spojnica dviju točaka.«

»DULJINA, l. d. neke dužine njena je veličina izražena brojem mjernih jedinica sadržanih u njoj.

2. D. luka krivulje duljina je one dužine, na koju se može izravnati taj luk.«

Samo ovdje valja upozoriti da ta razlika nije obavezna za književni jezik u užem, općenitijem značenju, dakle na području gdje se riječi upotrebljavaju u svom bližem značenju. U geometriji je ta razlika nastala zbog terminoloških potreba. Učinjena je svjesno i samovoljno (moglo je biti i obratno: »dužina neke duljine«), značenja se ne mogu unaprijed odrediti nego treba naučiti definiciju, i vrijede samo za tu struku. To je tzv. dalje značenje riječi. Svaka struka za svoje terminološke potrebe može riječima književnoga jezika davati posebna značenja, ali time se već prelaze okviri općega književnoga jezika. Karakteristično je da tu razliku ne bilježe ni najnoviji rječnici, a kad bi je i bilježili, morali bi dodati *geom.* ili *mat.*

Za opći književni jezik važno je i ovo: da bismo dobro prosudili koju jezičnu pojavu, ne smijemo promatrati izolirano nego zajedno u njezinoj vezi s drugim oblicima u jeziku, ovdje s gledišta tvorbe. Budući da su obje riječi postale od pridjeva *dug*, a komparativi su toga pridjeva *duži* i *dulji*, oba jednako opravdana, jednako pravilna i podjednako u upotrebi, ne može se, po mojem čvrstom mišljenju, napraviti razlika između *duljine* i *dužine*. To bi uvijek, dok su komparativi *dulji* i *duži* ravnopravni, imalo pečat umjetne tvorevine ili terminološki uvjetovane razlike. Stilska je razlika tako neznatna, sastoji se samo u razlici glasova *lj* i *ž*, da rijetko gdje može biti iskorištena, tek možda u kojoj pjesmi, i to bez znatnijega utjecaja na njenu vrijednost. S druge pak strane nemamo nikakvih razloga da duljinu progonimo, premda je dužina više u skladu sa sustavnom tvorbom.

Kao zaključak može se na pitanje odgovoriti da je dužina i duljina (dana) isto, a općenito ovo: tko ima razloga da upotrijebi jednu ili drugu, neka upotrebljava koju želi, a komu je svejedno, a ipak se pita koju će upotrebljavati, neka upotrebljava dužinu.

Stjepan Babić

ENKLITIKA IZMEĐU IMENA I PREZIMENA

Čovjek kojemu je hrvatskosrpski materinski jezik nema s upotrebom enklitika većih neprilika. Ipak, njihov smještaj nije bez ikakvih teškoća zbog prirode samih enklitika. O tome se češće raspravljalo, pa i u ovom časopisu (1, 10—18, 2, 149—150, 5, 14—16), zato ćemo se sada osvrnuti na posebno pitanje. Jedan je čitalac zapazio u prijevodu Tolstojeva djela »Djetinjstvo, dječastvo i mladost« (MH, Zagreb, 1961, preveo Malik Mulić) da enklitika rastavlja ime od prezimena: *Natalija je Savišna dva mjeseca bolovala* (104) — *Karlo se Ivanič u posljednje vrijeme držao prema nama nekako osobito hladno* (131) — *Karlo se Ivanič nalaktio na stolić* (132) — *Karla sam Ivaniča volio* (159) — *Petar se Uasiljevič zarekao* (301). Pita, nije li to pogrešno.